

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Delegatura w Łodzi

LLO.410.007.01/2015
P/15/044

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

I. Dane identyfikacyjne kontroli

Numer i tytuł kontroli	P/015/044 – Świadczenie pomocy osobom starszym przez gminy i powiaty.
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Łodzi.
Kontrolerzy	Barbara Głowińska, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr 94563 z dnia 22 maja 2015 r. Ryszard Kościelecki, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr 94604 z dnia 11 czerwca 2015 r. (dowód: akta kontroli str. 1-2, 11-12)
Jednostka kontrolowana	Miejsko – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Koluszkach, ul. Brzezińska 32, 95-040 Koluszki, zwany dalej „MGOPS” lub „Ośrodkiem”. REGON 590006215.
Kierownik jednostki kontrolowanej	Pani Danuta Małecka – Dyrektor Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Koluszkach. (dowód: akta kontroli str. 3-5)

II. Ocena kontrolowanej działalności¹

Ocena ogólna

W latach 2012-2014 Ośrodek zapewnił osobom starszym dostęp do usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania na poziomie obowiązujących standardów. W tym celu właściwie zorganizował system monitorowania i diagnozowania problemów społecznych w środowisku lokalnym, funkcjonujący głównie w oparciu o wywiady środowiskowe przeprowadzane przez wykwalifikowanych pracowników socjalnych. Ośrodek nie zatrudniał jednak - wymaganej przepisem art. 110 ust. 11 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej² – liczby tych pracowników. Przyjęta na lata 2014-2020 gminna strategia rozwiązywania problemów społecznych spełniała wymogi określone w art. 16b uops. Strategia obowiązująca w latach 2006-2013 nie została zaktualizowana w związku z wejściem w życie ww. przepisu z dniem 3 maja 2011 r., tj. nie ujęto w niej ram finansowych i wskaźników realizacji działań. Zadania i cele ujęte w obu strategiach, w tym obejmujące pomoc osobom starszym, były sukcesywnie realizowane przez Ośrodek. Mieszkańcy Gminy byli informowani o możliwości zapewnienia opieki w miejscu zamieszkania bezpośrednio poprzez pracowników socjalnych. Jednakże Dyrektor Ośrodka nie podejmowała działań w celu upowszechniania w Biuletynie Informacji Publicznej („BIP”) informacji o formach świadczonej pomocy, zgodnie z dyspozycją art. 8 ust. 3 ustawy z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej³. Wydatki poniesione za pobyt mieszkańców w DPS wynosiły odpowiednio: 760,5 tys. zł (2012 r.), 811,7 tys. zł (2013 r.) i 880,4 tys. zł (2014 r.) oraz na świadczenie usług opiekuńczych: 93,2 tys. zł, 94,2 tys. zł i 96,2 tys. zł, zostały zabezpieczone w budżecie gminy.

¹ Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3 stopniową skalę ocen: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna. Jeżeli sformułowanie oceny ogólnej według proponowanej skali byłoby nadmiernie utrudnione, albo taka ocena nie dawałaby prawdziwego obrazu funkcjonowania kontrolowanej jednostki w zakresie objętym kontrolą, stosuje się ocenę opisową, bądź uzupełnia ocenę ogólną o dodatkowe objaśnienie,

² Dz. U. z 2015 r. poz. 163 ze zm., zwana dalej „uops”.

³ Dz. U. z 2014 r., poz. 782 ze zm., zwana dalej „ustawą o dostępie do informacji publicznej”.

MGOPS w pełni realizował prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej („DPS”) przysługujące osobom niemogącym samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu. Wszystkie złożone wnioski i postanowienia sądu w przedmiocie skierowania osób do DPS zostały udokumentowane w sposób wymagany przepisami prawa, a stwierdzone nieliczne przypadki nieprawidłowości nie miały wpływu na zasadność podjętych rozstrzygnięć, jak np. nieuprawnione przeprowadzenie wywiadu środowiskowego u rodzeństwa wnioskodawcy. Wszystkie sprawy zostały załatwione w terminie i zakończone wydaniem decyzji administracyjnych orzekających o skierowaniu do DPS i ustaleniu opłaty za pobyt w takiej placówce. Natomiast stwierdzone we wszystkich decyzjach nieprawidłowości w podstawie prawnej polegające na powołaniu, poza przepisami właściwymi, także przepisów nie mających w sprawie zastosowania, miały jedynie charakter formalny. Zgodnie z przepisami ustalona została odpłatność osób skierowanych do DPS oraz osób zobowiązanych do współfinansowania pobytu w takiej placówce, a uwagi kontroli dotyczyły formy umów zawieranych z tymi osobami oraz sporadycznych przypadków nieuwzględnienia tych umów w decyzjach ustalających opłaty. Zasadne było skierowanie niektórych osób do niepublicznych DPS-ów, wobec braku miejsc w DPS-ach prowadzonych przez podmioty publiczne. Niemniej wydanie w tych przypadkach decyzji administracyjnych nie miało podstaw prawnych. Zastrzeżenia budziła także umowa zawarta z podmiotem niepublicznym, w której nie ustalono opłaty za pobyt osoby skierowanej do DPS prowadzonego przez ten podmiot.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

1. Dostępność opieki w miejscu zamieszkania, w tym realizacja przez gminę zadań w zakresie rozwoju systemu usług opiekuńczych.

Opis stanu
faktycznego

Ośrodek utworzony został zarządzeniem nr 4/90 Naczelnika Miasta i Gminy Koluszki z dnia 19 kwietnia 1990 r. Posiadał statut oraz regulamin organizacyjny. W latach 2012-2014 Dyrektor MGOPS działała na podstawie upoważnień Burmistrza Koluszek⁴ do wydawania decyzji administracyjnych w indywidualnych sprawach z zakresu pomocy społecznej należących do właściwości gminy. Dyrektor posiadała również – na podstawie zarządzenia Burmistrza Koluszek – pełnomocnictwo do zawierania umów w przedmiocie działania MGOPS do wysokości kwot zawartych w rocznym planie finansowym tej jednostki⁵. Stosownym upoważnieniem do wydawania i podpisywania decyzji z zakresu pomocy społecznej legitymował się również pracownik (starszy inspektor) Działu Pomocy Społecznej Ośrodka.

(dowód: akta kontroli str. 6-10)

1.1. Według stanu na dzień 31 grudnia 2014 r. MGOPS zatrudniał - na podstawie umów o pracę - 22 pracowników, w tym 10 pracowników socjalnych pracujących w terenie⁶, do których podstawowych obowiązków należało rozeznanie i diagnozowanie potrzeb mieszkańców oraz przeprowadzanie wywiadów środowiskowych. Pracownicy socjalni posiadali kwalifikacje określone w art. 116 uops. W kolejnych latach objętych kontrolą teren gminy Koluszki zamieszkiwało odpowiednio: 23336, 23309 i 23269 mieszkańców (na jednego pracownika socjalnego przypadało: 2333, 2330 i 2326 mieszkańców).

W latach 2012-2013 Ośrodek nie zgłaszał potrzeby zatrudnienia dodatkowych pracowników socjalnych. W sprawozdaniu z działalności MGOPS za 2014 r. (przedłożonym Radzie Miejskiej w dniu 5 marca 2015 r.), Dyrektor Ośrodka

⁴ Z dnia: 30 kwietnia 2004 r. i 11 października 2012 r.

⁵ Zarządzenie Nr 90/2009 z dnia 8 lipca 2009 r.

⁶ Liczba pracowników socjalnych była niezmienna we wszystkich latach objętych kontrolą.

poinformowała o potrzebie zwiększenia liczby tych pracowników z uwagi na fakt, iż cztery osoby zatrudnione były jedynie do 30 czerwca 2015 r. w projekcie systemowym „Aktywizacja społeczno – zawodowa na terenie gminy Koluszki” współfinansowanym przez Europejski Fundusz Społeczny.

(dowód: akta kontroli str. 8-9, 13-14, 312-318)

1.2. Na podstawie danych zamieszczonych w sprawozdaniu MPiPS–03⁷ ustalono, że MGOPS przyznał w badanym okresie świadczenia 2665 osobom na kwotę 3.379,9 tys. zł, w tym dominującą formę opieki stanowiły zasiłki stałe w wysokości 1.452,9 tys. zł udzielone 334 osobom. Ponadto, przyznano pomoc w postaci: posiłków (884 osobom na kwotę 614 tys. zł), usług opiekuńczych (107 osobom na kwotę 62,8 tys. zł) oraz skierowania do DPS (134 osobom na kwotę 2.452,5 tys. zł). Średni okres oczekiwania na udzielenie świadczeń opiekuńczych wyniósł od 1 do 30 dni.

Dyrektor Ośrodka wyjaśniła, iż zarówno na terenie gminy Koluszki, jak i całego powiatu łódzkiego wschodniego, nie funkcjonowały rodzinne domy pomocy, ośrodki wsparcia oraz mieszkania chronione, głównie z uwagi na brak podmiotów zainteresowanych prowadzeniem tych placówek. Również w przyszłości gmina nie planuje uruchomienia tych form usług.

Funkcjonowały natomiast trzy DPS o różnym przeznaczeniu (dla osób niepełnosprawnych intelektualnie, dla osób przewlekle i somatycznie chorych).

(dowód: akta kontroli str. 15-88, 312-318)

1.3. Według wyjaśnień złożonych przez siedmiu pracowników socjalnych MGOPS, obecne uregulowania w zakresie finansowania pobytu w DPS mają wpływ na ograniczenie ubiegania się o skierowanie do nich osób wymagających takiej opieki. W większości przypadków najbliższa rodzina nie deklaruje pomocy finansowej, bądź też nie można przeprowadzić wywiadu alimentacyjnego z uwagi na fakt przebywania tych osób za granicą. Rejony objęte opieką tych pracowników socjalnych zamieszkiwane były przez 17 482 osoby, w tym 916 osób podlegało bezpośredniej opiece, zarówno finansowej, jak i szeroko rozumianej pomocy społecznej (7 osób zostało zidentyfikowanych przez pracowników socjalnych, 554 osoby we własnym zakresie zwróciły się o pomoc do pracownika socjalnego, natomiast pozostałe przypadki zgłosiło środowisko sąsiedzkie oraz instytucje takie jak: Urząd Gminy, policja, kościół, szkoła, szpital).

W badanym okresie z usług opiekuńczych korzystały 33 osoby. MGOPS nie realizował specjalistycznych usług opiekuńczych.

Pracownicy socjalni wyjaśnili ponadto, iż: 8 osób wymagało korzystania z usług opiekuńczych, ale odmawiały takiej pomocy z uwagi na odpłatność lub nieufność do obcych osób, 20 osób uzyskało skierowanie do DPS, a spośród osób korzystających z usług opiekuńczych 6 osób kwalifikowało się do objęcia ich opieką w DPS. Nie odnotowano ograniczeń skierowań do DPS w związku z niewystarczającymi środkami w budżecie gminy.

(dowód: akta kontroli str. 89-127)

Według wyjaśnień Dyrektora MGOPS, należałoby uregulować czytelnie przepisy dotyczące współfinansowania pobytu klienta przez rodzinę oraz wskazać instrumenty egzekwowania należnej opłaty niepowodujące konieczności uruchomienia procedury sądowej. Ustawowe formy pomocy nie odpowiadają potrzebom osób starszych z powodu wysokich opłat za pobyt w DPS. Korzystanie z usług opiekuńczych lub skierowanie do DPS występuje najczęściej w przypadkach, gdy członkowie rodzin pracują zawodowo lub stan zdrowia osoby

⁷ Sprawozdanie półroczne i roczne z udzielonych świadczeń pomocy społecznej; pieniężnych, w naturze i usługach za I-VI/I-XII r. Sprawozdanie MPiPS-05 o placówkach zapewniających całodobową opiekę i wsparcie - wyzerowane.

starszej wymaga bezwzględnej, całodobowej opieki pielęgniarstwa. Główną barierą związaną z kierowaniem osób do DPS jest problem z ustaleniem odpłatności za pobyt osób zobowiązanych do alimentacji (dzieci, współmałżonkowie), które przebywają poza granicami kraju, a rodzinie nie ujawnili adresu. Odpłatność ponoszona przez gminę Koluszki za pobyt jednego mieszkańca w DPS kształtowała się w latach 2012-2014 w granicach od 1250 zł do 2500 zł miesięcznie.

Usługi opiekuńcze świadczone w miejscu zamieszkania to koszty ponoszone przez osobę starszą w wysokości od 2 zł do 10 zł za roboczogodzinę („rg”). Rzeczywisty koszt usług ponoszony w kolejnych latach przez gminę to odpowiednio: 10,80 zł, 10,90 zł i 11,13 zł za rg.

(dowód: akta kontroli str. 128-132)

1.4. MGOPS informował mieszkańców gminy o możliwości uzyskania skierowania do DPS oraz możliwości zapewnienia opieki zastępczej w miejscu zamieszkania bezpośrednio poprzez pracowników socjalnych oraz radnych gminy Koluszki, którym zasady kierowania do DPS przedstawiane były w rocznych sprawozdaniach z działalności Ośrodka. Przedmiotowe informacje nie były natomiast udostępniane w BIP oraz na stronie internetowej MGOPS.

(dowód: akta kontroli str. 319-321)

1.5. W analizowanym okresie w uchwałach budżetowych zaplanowano wydatki w rozdziale 85202 – domy pomocy społecznej w wysokości odpowiednio: 750 tys. zł, 770 tys. zł i 803 tys. zł oraz w rozdziale 85228 – usługi opiekuńcze w kwotach: 90,7 tys. zł, 96,8 tys. zł i 97,5 tys. zł. Wysokość tych wydatków zgłoszona przez MGOPS do projektów uchwał budżetowych wyniosła natomiast: 800 tys. zł, 800 tys. zł i 810 tys. zł w rozdziale 85202 (tj. 106,7%, 103,9% i 100,9% kwot ujętych w uchwałach) oraz 98,1 tys. zł, 99,2 tys. zł i 119,7 tys. zł w rozdziale 85228 (odpowiednio: 108,2%, 102,5% i 122,8%).

W kontrolowanym okresie, na wniosek Dyrektora Ośrodka, zaplanowane wydatki zostały zwiększone uchwałami Rady Miejskiej i zarządzeniami Burmistrza Miasta, łącznie o 131,7 tys. zł, w tym na domy pomocy społecznej o 129,7 tys. zł oraz na usługi opiekuńcze o 2,1 tys. zł.

Zrealizowane przez MGOPS wydatki w rozdziale 85202 § 4330 - opłaty ponoszone za pobyt mieszkańców w DPS wyniosły: 760,5 tys. zł (2012 r.), 811,7 tys. zł (2013 r.) i 880,4 tys. zł (2014 r.), a w rozdziale 85228 odpowiednio: 93,2 tys. zł, 94,2 tys. zł i 96,2 tys. zł.

W stosunku do wielkości ujętych w pierwotnych uchwałach budżetowych wykonanie wydatków w wyżej wymienionych rozdziałach wyniosło: 101,5%, 104,5% i 108,4%.

Za pobyt jednej osoby w DPS gmina wydatkowała rocznie środki w kwotach: 18,5 tys. zł, 18 tys. zł i 18,3 tys. zł, natomiast na świadczenie usług opiekuńczych dla jednej osoby: 2,5 tys. zł, 2,9 tys. zł i 2,5 tys. zł (przeciętne miesięczne wydatki na jedną osobę wyniosły odpowiednio: 1.546 zł, 1.503 zł i 1.528 zł oraz 204 zł, 245 zł i 205 zł).

(dowód: akta kontroli str. 133-185)

1.6. Przyjęta na lata 2006-2013 Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Koluszki⁸ zawierała m.in. diagnozę problemów społecznych (według danych z okresu poprzedzającego opracowanie dokumentu), a także określenie: celów strategicznych projektowanych zmian, kierunków niezbędnych działań i sposobu realizacji strategii. Nie ujęto w niej natomiast prognozy zmian w zakresie objętym strategią, a także nie określono ram finansowych i wskaźników realizacji działań.

Na lata 2014-2020 przyjęto Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych⁹, która zawierała wszystkie elementy określone w art. 16b uops. Przedmiotem

⁸ Uchwała nr XLI/49/06 Rady Miejskiej w Koluszkach z dnia 23 października 2006 r.

⁹ Uchwała nr XL/44/2014 Rady Miejskiej w Koluszkach z dnia 24 lutego 2014 r.

diagnozy były poszczególne i charakterystyczne dla różnych grup społecznych problemy o najwyższym stopniu dolegliwości. Należały do nich m.in.: bezrobocie, ubóstwo, bezdomność, niepełnosprawność, długotrwała ciężka choroba, uzależnienia i sytuacja seniorów. W rozdziale „Sytuacja demograficzna Gminy Koluszki” podano, że pomimo ujemnego przyrostu naturalnego, liczba mieszkańców miała tendencję wzrostową, co spowodowane było m.in. migracją ludności z innych miast.

Jednym z celów strategicznych było rozwijanie zintegrowanego wsparcia na rzecz osób starszych, obejmującego m.in.:

- zapewnienie odpowiednich form opieki osobom wymagającym pomocy,
- zwiększenie dostępności usług opiekuńczych i pielęgnacyjnych osobom starszym,
- aktywizację rodzin na rzecz zapewnienia opieki osobom najbliższym,
- kontynuację aktywizacji i integracji seniorów ze społecznością lokalną,
- wspieranie organizacji oraz grup nieformalnych pracujących na rzecz osób starszych.

Cele określone w strategii miały być realizowane w ramach kierunków poszczególnych działań, w miarę posiadanych w samorządzie i pozyskanych z zewnątrz środków finansowych. Nadzór nad realizacją strategii powierzony został Dyrektorowi MGOPS, który przygotowywał roczną ocenę poziomu wdrażania poszczególnych jej celów, przedstawianą w rocznych sprawozdaniach z działalności Ośrodka.

W analizowanym okresie realizacja strategii przez Ośrodek następowała głównie poprzez pracę socjalną, pomoc finansową, zapewnienie usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania, a także zapewnienie opieki instytucjonalnej. Zadania na rzecz osób starszych realizowane były w § 3110 – świadczenia społeczne.

W ramach zadań własnych w badanym okresie wydatkowano:

- 593,2 tys. zł na zasiłki celowe i okresowe (219,6 tys. zł w 2012 r., 180 tys. zł w 2013 r. i 194,8 tys. zł w 2014 r.),
- 544,4 tys. zł na dożywianie (odpowiednio: 180 tys. zł, 184,4 tys. zł i 180 tys. zł).

W ramach zadań zleconych finansowanych z dotacji przyznanych przez Łódzki Urząd Wojewódzki w Łodzi poniesiono wydatki w kwotach:

- 12.464,6 tys. zł na świadczenia rodzinne (4.182 tys. zł, 4.121,3 tys. zł i 4.161,4 tys. zł),
- 1.606,5 tys. zł na wypłatę zasiłków okresowych i stałych (492,4 tys. zł, 561,8 tys. zł i 552,3 tys. zł),
- 652,4 tys. zł na dożywianie (216,2 tys. zł, 228,5 tys. zł i 207,8 tys. zł).

Dodatkowo, w analizowanym okresie wydatkowano 48,6 tys. zł ze środków EFS w ramach projektu „Aktywizacja społeczno-zawodowa” na szkolenia opiekunów osób starszych i niepełnosprawnych oraz dzieci z minimum sanitarnym.

(dowód: akta kontroli str. 186-216, 319-321)

1.7. Dyrektor MGOPS corocznie przedstawiała Radzie Miejskiej potrzeby finansowe w zakresie pomocy społecznej w ramach sporządzanych projektów planów finansowych na dany rok budżetowy. W sprawozdaniu z działalności MGOPS (przedłożonym Radzie Miejskiej w dniu 5 marca 2015 r.) Dyrektor Ośrodka stwierdziła, iż pomoc rodzinie w osiągnięciu stabilności życiowej wymaga wysokich kompetencji pracowniczych, zwiększenia kadry oraz odpowiedniego wynagrodzenia pracowników. Potrzeby związane z rozwojem nowych form pomocy społecznej (mieszkania chronione, ośrodki wsparcia, rodzinne domy pomocy społecznej) nie były zgłaszane z uwagi na fakt, iż nie zidentyfikowano takich potrzeb wśród mieszkańców. W związku z powyższym, nie opracowano lokalnych programów wynikających z art. 110 ust. 10 uops.

Sporządzając projekty planów finansowych, Dyrektor MGOPS opierała się na założeniach określonych w ocenie zasobów pomocy społecznej, opracowanej zgodnie z wymogami określonymi w art. 16a ust.1-3 uops. Na bazie analizy potrzeb w środowisku, Dyrektor Ośrodka występowała do Burmistrza Miasta z propozycjami inicjatyw wsparcia w zakresie pomocy społecznej. Formy tego wsparcia, z przeznaczeniem m.in. dla osób starszych, na które gmina zabezpieczała środki finansowe i podejmowała ich realizację, to m.in. powołanie Punktu Konsultacyjnego Pomocy Rodzinie oraz Ośrodka Psychoedukacji i Psychoterapii (świadczącego bezpłatną pomoc osobom z problemami alkoholowymi i przemocy w rodzinie).

Sprawy związane z usługami opiekuńczymi i kierowaniem osób do DPS omawiane były na 6 posiedzeniach Komisji Zdrowia, Opieki Społecznej i Ochrony Środowiska na których pozytywnie zaopiniowano: sprawozdania z działalności MGOPS, ocenę zasobów pomocy społecznej w oparciu o analizę lokalnej sytuacji społecznej i demograficznej gminy oraz sprawozdania z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i potrzeb związanych z realizacją zadań.

W uchwałach budżetowych gminy uwzględniano jedynie potrzeby finansowe zgłaszane przez Dyrektora MGOPS (opisano w pkt 1.5. niniejszego wystąpienia pokontrolnego).

(dowód: akta kontroli str. 217-244, 282-287,310-311)

1.8. Analiza 20 spraw dotyczących świadczenia usług opiekuńczych i ustalania odpłatności za ich udzielanie wykazała, iż pomoc przyznawana była na podstawie rodzinnych wywiadów środowiskowych, przeprowadzanych przez pracowników socjalnych zgodnie z wymogami określonymi w art. 107 ust. 1 uops i § 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 8 czerwca 2012 r. w sprawie rodzinnego wywiadu środowiskowego¹⁰. Sytuację osobistą, rodzinną, dochodową i majątkową osoby lub rodziny ustalano na podstawie dokumentacji, o której mowa w art. 107 ust. 5b uops.

Szczegółowe warunki przyznawania i odpłatności za usługi opiekuńcze i szczegółowe warunki częściowego lub całkowitego zwolnienia od opłat, jak również trybu ich pobierania, zostały określone w uchwałach Rady Miejskiej¹¹.

We wszystkich skontrolowanych sprawach posiadany dochód został udokumentowany, a opłaty prawidłowo naliczone, z uwzględnieniem obowiązującego w danym okresie kryterium dochodowego.

Decyzje administracyjne wydawane były w terminach, o których mowa w art. 35 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. - Kodeks postępowania administracyjnego¹² (dalej: kpa), tj. w terminie 30 dni od daty wpływu wniosku do MGOPS.

W jednej sprawie aktualizację wywiadu przeprowadzono z dwumiesięcznym opóźnieniem, które wynikało z choroby pracownika socjalnego z tego terenu.

W kontrolowanym okresie wystąpiły dwa przypadki częściowego zwolnienia z odpłatności osób zobowiązanych do ich wnoszenia. Decyzje uzasadniono pogarszającym się stanem zdrowia oraz wysokimi kosztami: utrzymania mieszkania, leczenia i rehabilitacji. Nie wystąpiły przypadki wydania decyzji odmawiających świadczenia usług opiekuńczych.

W latach 2011-2014 zaległości w opłatach osób korzystających z usług opiekuńczych wyniosły 1.406,65 zł, natomiast zaległości w opłatach rodzin osób skierowanych do domów pomocy społecznej – 2.276,10 zł.

W stosunku do osób zalegających z opłatami podejmowano kontakt telefoniczny celem przypomnienia o konieczności dokonania wpłaty lub kierowano pisma wzywające do zapłaty. W wyniku podejmowanych działań, na dzień 26 czerwca

¹⁰ Dz. U. z 2012 r., poz. 712; wcześniej obowiązywało rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 stycznia 2011 r. w sprawie rodzinnego wywiadu środowiskowego (Dz. U. Nr 27, poz. 138).

¹¹ Uchwały Rady Miejskiej nr XXIX/46/05 z dnia 29 kwietnia 2005 r. i nr XXIII/87/2012 z dnia 24 września 2012 r.

¹² Dz. U. z 2013 r. poz. 267 ze zm.

2015 r. pozostawały zaległości w kwocie 187,05 zł (z dłużnikiem prowadzone były rozmowy telefoniczne).

(dowód: akta kontroli str. 245-278, 288)

1.9. MGOPS nie zlecał świadczenia usług opiekuńczych podmiotom prywatnym (fundacjom, stowarzyszeniom, podmiotom gospodarczym).

(dowód: akta kontroli str. 312-318)

1.10. Jak podano w pkt 1.2. niniejszego wystąpienia pokontrolnego, na terenie gminy Koluszki nie funkcjonowały rodzinne domy pomocy oraz mieszkania chronione.

(dowód: akta kontroli str. 312-318)

1.11. W analizowanym okresie podmioty zewnętrzne przeprowadziły w MGOPS cztery kontrole.

Łódzki Urząd Wojewódzki w Łodzi (Wydział Polityki Społecznej) przeprowadził kontrolę w zakresie realizacji wieloletniego programu „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”. Sformułowane w wystąpieniu pokontrolnym wnioski dotyczyły m.in. przestrzegania: art. 40 ust. 1, art. 42 ust. 5 i art. 44 ust. 2 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych¹³, a także prawidłowego sporządzania sprawozdań potwierdzających wydatkowanie przyznanych środków.

W wyniku dwóch kontroli (w 2012 r. i 2014 r.) Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Łodzi (Wydziału Kontroli) dotyczących realizacji projektu „Aktywizacja społeczno-zawodowa na terenie gminy Koluszki” stwierdzono m.in.:

- niewprowadzenie do umów z wykonawcami zapisu o obowiązku poddania się kontroli przez organy uprawnione do kontroli projektów POKL,
- brak kwalifikowalności części dodatku specjalnego wraz z pochodnymi, przyznanego koordynatorowi projektu w kwocie 3,9 tys. zł, w związku z przekroczeniem jego dopuszczalnej wysokości określonej w regulaminie wynagradzania MGOPS.

Urząd Miejski w Koluszkach przeprowadził kontrolę sprawdzającą wykonanie zaleceń po dwóch kontrolach zrealizowanych w 2011 r. W wystąpieniach pokontrolnych zalecono:

- sporządzanie wywiadów środowiskowych u osób zobowiązanych do ponoszenia odpłatności za pobyt członka rodziny w DPS oraz aktualizację wywiadów nie rzadziej niż co 6 m-cy,
- ujmowanie w rozdziale 85212 wydatków związanych z kosztami obsługi świadczeń rodzinnych, kosztami podejmowanych działań wobec dłużników alimentacyjnych oraz kosztami obsługi świadczeń z funduszu alimentacyjnego,
- ustalenie zasad przejrzystego rozliczania kosztów ponoszonych w związku z obsługą świadczeń rodzinnych oraz funduszu alimentacyjnego.

Zalecenia z trzech kontroli zostały zrealizowane. WUP (do czasu zakończenia kontroli NIK) nie wydał zaleceń po kontroli przeprowadzonej w 2014 r.

(dowód: akta kontroli str. 279-281)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki, w przedstawionym wyżej zakresie, stwierdzono nieprawidłowości polegające na:

1. Niezatrudnieniu w MGOPS wymaganej liczby pracowników socjalnych – na jednego z 10 pracowników Ośrodka przypadło w kolejnych latach objętych kontrolą odpowiednio: 2333, 2330 i 2326 mieszkańców gminy. Stanowiło to naruszenie przepisu art. 110 ust. 11 uops, zgodnie z którym ośrodek pomocy społecznej zatrudnia pracowników socjalnych proporcjonalnie do liczby ludności gminy w stosunku jeden pracownik socjalny na 2 tys. mieszkańców, nie mniej jednak niż trzech pracowników.

¹³ Dz. U. z 2013 r., poz. 885 ze zm.

Dyrektor Ośrodka wyjaśniła, iż zatrudniona liczba tych pracowników zabezpieczała – w jej opinii – potrzeby pracy socjalnej. W odniesieniu do zgłoszonych w 2015 r. potrzeb kadrowych, do dnia 29 czerwca br. Skarbnik Gminy nie zajął stanowiska.

(dowód: akta kontroli str. 8-9, 13-14, 312-318)

2. Nieupowszechnieniu na stronie internetowej BIP informacji o formach pomocy świadczonej przez MGOPS, przez co nie wypełniono dyspozycji przepisu art. 8 ust. 3 ustawy o dostępie do informacji publicznej. Według wyjaśnień Dyrektora Ośrodka, wynikało to z niedopatrzenia oraz trudności w zakresie obsługi informatycznej (informatyk zatrudniony był na podstawie umowy zlecenia). Dyrektor zapowiedziała jednocześnie, iż niezbędne informacje zostaną upublicznione w miarę posiadanych środków finansowych, po uzgodnieniu ze Skarbnikiem Gminy.

(dowód: akta kontroli str. 319-321)

3. Niedokonaniu - w związku z wejściem w życie (od dnia 3 maja 2011 r.) przepisu art. 16 b uops - aktualizacji Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2006-2013 i niewprowadzeniu do niej elementów wymaganych w ust. 2 pkt 2 i pkt 3 lit. c i d tego przepisu, tj.: prognozy zmian w zakresie objętym strategią, ram finansowych oraz wskaźników realizacji działań.

Dyrektor MGOPS wyjaśniła, iż niedokonanie aktualizacji Strategii spowodowane było głównie ograniczonymi zasobami kadrowymi.

(dowód: akta kontroli str. 194-195, 319-325)

2. Prawdliwość kierowania osób do domów pomocy społecznej i finansowania ich pobytu przez gminę.

Opis stanu
faktycznego

2.1. W badanym okresie Ośrodek skierował do DPS pięć osób na podstawie postanowień sądu, zaś w 24 przypadkach decyzje wydane były po przedłożeniu przez osoby ubiegające się stosownych wniosków. W każdej sprawie podstawę faktyczną rozstrzygnięcia stanowiły zebrane w postępowaniu dokumenty wymagane przepisami § 8 ust. 1-2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 23 sierpnia 2012 r. w sprawie domów pomocy społecznej¹⁴. W dokumentacji trzech spraw w kwestionariuszach rodzinnego wywiadu środowiskowego stwierdzono brak danych o powierzchni gospodarstwa rolnego, wysokości dochodu z gospodarstwa, faktycznego dochodu rodziny i dochodu na osobę (zaniżając go o 1 tys. zł), podpisu na jednym oświadczeniu o stanie majątkowym.

Wszystkie sprawy zostały załatwione wydaniem decyzji w terminie od 1 do 2 miesięcy.

(dowód: akta kontroli str. 293-303)

2.2. W latach 2012-2014 MGOPS, na podstawie 29 decyzji, skierował do DPS 26 osób, spośród których dwie były kierowane odpowiednio 2- i 3-krotnie (w związku z upływem okresów pobytu w DPS). Liczba osób skierowanych w poszczególnych latach wyniosła: 2012 r. – 6, w 2013 r. – 12, w tym 2 (powtórnie), w 2014 r. – 11 (w tym jedna – po raz trzeci). Decyzje nie zostały zaskarżone i stały się ostateczne. Wydanie decyzji poprzedzone było analizą wniosków pod kątem spełniania kryteriów. Analiza wszystkich badanych decyzji (29 kierujących i 32 dotyczących opłat) wykazała, że posiadały formę przewidzianą w art. 107 § 1-2 kpa, tj. zawierały wymagane elementy, w tym podstawę prawną. W każdej decyzji, bez względu na przedmiot rozstrzygnięcia, podstawa prawna została określona jednakowymi przepisami postępowania: art.:104, 108 i 163 kpa i art. 54 ust. 1-2, 59-64, 106 ust. 5, 110 ust. 7-8 uops. Wskutek takiego schematu podstawy prawnej tylko część powołanych w niej przepisów miała w każdej sprawie zastosowanie, a pozostałe nie odpowiadały treści wydanego orzeczenia. Na podstawie art. 108 kpa, rygor natychmiastowej wykonalności nadano 44 decyzjom, a w pozostałych 17 decyzjach przepis ten powołano bez nadania takiej klauzuli. W 29 decyzjach uchylających

¹⁴ Dz. U. z 2012 r. poz. 964.

i zmieniających wcześniejsze decyzje o wysokości opłaty za pobyt osób w DPS zasadnie powołany został art.163 kpa, natomiast wskazanie tego przepisu w 29 decyzjach kierujących do DPS i 3 decyzjach ustalających opłatę nie znalazło odzwierciedlenia w treści tych decyzji, podobnie jak powołany art. 106 ust. 5 uops. W przypadku wydanych 61 decyzji nie stwierdzono orzeczenia o zwolnieniu z opłat, pomimo powołania w nich art. 64 ustawy, regulującego tę kwestię. Decyzje nie obejmowały również czynności udzielenia Dyrektorowi MGOPS lub innemu pracownikowi przez Burmistrza Koluszek upoważnienia do wydawania decyzji administracyjnych, której podstawę prawną stanowił wymieniony w decyzjach art. 110 ust. 7-8 uops.

Na podstawie badanych spraw nie stwierdzono żadnego przypadku udokumentowanej odmowy świadczenia pomocy społecznej w powyższej formie.

W 26 decyzjach kierujących do DPS jednocześnie została ustalona odpłatność za pobyt należna od świadczeniobiorcy, osób zobowiązanych przepisami do jej ponoszenia, innych osób niezobowiązanych, które zadeklarowały pomoc finansową oraz opłat przypadających na MGOPS. W trzech sprawach takie opłaty ustalono odrębnymi decyzjami. Opłaty były aktualizowane z tytułu corocznej zmiany wysokości średniego miesięcznego kosztu utrzymania mieszkańca DPS oraz zmiany dochodów osób przebywających w tych placówkach. Łącznie wydano 29 decyzji zmieniających opłaty.

(dowód: akta kontroli str. 293-303, 305, 320-321)

2.3. Wysokość opłat za pobyt osób kierowanych przez MGOPS do publicznych DPS wynikała ze średniego miesięcznego kosztu utrzymania mieszkańca w takich placówkach, ustalanego przez starostów powiatu: brzezińskiego, łódzkiego wschodniego i żyrardowskiego. W przypadku osób kierowanych do niepublicznych DPS, opłaty wynikały z ich wysokości określonej w umowie zawartej przez MGOPS z podmiotem prowadzącym placówkę lub podanej przez ten podmiot (w przypadku braku w umowie).

Nie stwierdzono przypadków rezygnacji osób ze skierowania do DPS po ustaleniu wysokości opłaty przez gminę.

Wszystkie decyzje ustalające opłatę za pobyt w DPS uwzględniały odpłatność należną od osoby skierowanej do DPS w wysokości 70% jej udokumentowanych dochodów obejmujących świadczenia emerytalno-rentowe oraz z pomocy społecznej (zasiłki), co było zgodne z art. 61 ust. 2 pkt 1 uops.

Wysokość opłat pochodzących zarówno od osób ustawowo zobowiązanych do ich wnoszenia, jak i od osób niezobowiązanych, została ustalona w 25 umowach zawartych przez MGOPS z tymi osobami w trybie art. 103 ust. 2 w związku z art. 61 ust. 2 pkt 2 i 2c ww. ustawy (w 4 decyzjach obowiązek ten został pominięty). Wszystkie umowy sporządzono według jednakowego schematu, bez uwzględnienia zróżnicowanych okoliczności wynikających z obowiązku wnoszenia opłat lub ich dobrowolności.

Z umów i decyzji wynikało, że w kosztach utrzymania 15 skierowanych osób partycypowali ich małżonkowie, wstępni lub zstępni, w łącznej liczbie 18 osób. Według dokumentów, wysokość dochodów 9 z tych osób, po przeliczeniu na jedną osobę w rodzinie, była wyższa niż 300% kryterium dochodowego, w związku z czym osoby te były zobowiązane na podstawie art. 61 ust. 2 pkt 2 ww. ustawy do wnoszenia opłat na zasadach określonych tym przepisem. Dochody pozostałych 9 osób były poniżej 300% kryterium dochodowego, co nie rodziło dla nich ustawowego obowiązku wnoszenia opłat, mających w tym przypadku charakter dobrowolny, wynikający z art. 61 ust 2a ww. ustawy.

Kwoty opłat należnych od osób ustawowo zobowiązanych były ustalone według zasady określonej w art. 61 ust. 2 pkt 2 uops, zgodnie z którą kwota dochodu pozostająca po wniesieniu opłaty (nadwyżka) nie może być niższa niż 300%

kryterium dochodowego na osobę w rodzinie. W analizowanych sprawach nadwyżka dochodów pozostających u osób zobowiązanych przekraczała powyższy wskaźnik, a wysokość opłat określano w drodze negocjacji, przy uwzględnieniu deklarowanej przez osoby kwoty wynikającej z ich możliwości finansowych.

W przypadku pozostałych 11 osób skierowanych do DPS, opłaty od osób zobowiązanych lub innych nie zostały przez MGOPS ustalone.

W 2 sprawach przyczyną powyższego było niezadeklarowanie żadnych kwot przez osoby zobowiązane - zstępnych, posiadających dochody przekraczające na osobę 300% kryterium dochodowego. W pozostałych sprawach przyczyną były niskie dochody małżonków, zstępnych, wstępnych lub brak takich osób.

(dowód: akta kontroli str.290-304,306-309,312-318)

2.4. W badanym okresie MGOPS nie wydał żadnej decyzji zwalniającej częściowo lub całkowicie osoby z wnoszenia opłaty, do czego uprawniał art. 64 uops. Nie wydano również żadnej decyzji odmawiającej zwolnienia z opłaty.

(dowód: akta kontroli str. 293-303)

2.5. Koszty poniesione przez gminę z tytułu opłacania pobytu osób skierowanych do DPS opisano w punkcie 1.5 niniejszego wystąpienia pokontrolnego.

(dowód: akta kontroli str. 133-185)

2.6. Spośród 26 osób skierowanych do DPS, 25 zostało tam przyjętych, zaś jedna (skierowana do Centrum Rehabilitacyjno-Opiekuńczego DPS w Łodzi) została wpisana na listę oczekujących z możliwością przyjęcia w 2016 r. W okresie oczekiwania osobie tej przyznano usługi opiekuńcze.

Z korespondencji zawiadamiającej o przyjęciu do DPS wynikało, że umieszczenie w tych placówkach 3 osób nastąpiło w dniu wydania decyzji kierującej do DPS, 16 osób – w ciągu 2-30 dni, 5 osób – w ciągu 31-44 dni, a 2 osób – w ciągu 81 i 84 dni od daty wydania decyzji. W przypadku 2 osób przyjęcie do DPS nastąpiło z listy oczekujących, po upływie odpowiednio 190 i 237 dni od daty decyzji.

Według wyjaśnienia Dyrektora Ośrodka, osobom skierowanym, które oczekiwały na wolne miejsca w DPS została zapewniona opieka rodziny i sąsiadów, monitorowana przez pracowników socjalnych, a osoby te nie zwracały się o przyznanie usług opiekuńczych.

Na podstawie decyzji MGOPS, 5 osób skierowano do niepublicznych DPS, przy czym 2 osoby – na pobyt w oznaczonym czasie (od 1,5 do 6 miesięcy). Zgodnie z wyjaśnieniem Dyrektora Ośrodka, powodem tych skierowań był brak wolnych miejsc w publicznych DPS o zasięgu gminnym i powiatowym, a ponadto okoliczność wcześniejszego pobytu tych osób w Zakładach Opiekuńczo-Lecznicznych znajdujących się w tej samej lokalizacji, co niepubliczne DPS.

W odniesieniu do 2 ww. osób podstawę skierowania stanowiły umowy z dnia: 13 i 16 lipca 2012 r. oraz 1 marca 2013 r., zawarte na podstawie art. 65 ust. 2 uops pomiędzy gminą Koluszki reprezentowaną przez Burmistrza Miasta Koluszki (z upoważnienia którego działała Dyrektorka MGOPS) a Help-Med. sp. z o.o. w Łodzi - DPS w Raciborowicach. Umowy te określały świadczenioborcę, okres jego pobytu w DPS, miesięczny koszt pobytu finansowany na zasadach art. 61-64 powołanej ustawy. Treść umów nie uwzględniała opłat wnoszonych przez zstępnych obu świadczenioborców, wykazanych w decyzjach kierujących do DPS.

Pozostałe 3 osoby zostały skierowane do DPS MED-MAR w Łaznowskiej Woli prowadzonego przez osobę fizyczną. Podstawą skierowania była umowa z dnia 2 stycznia 2012 r. zawarta na czas nieokreślony pomiędzy MGOPS (zleceniodawca) a Niepublicznym Domem Pomocy Społecznej MED-MAR (zleceniobiorca), której przedmiotem było świadczenie przez zlecenioborcę na rzecz osób kierowanych przez zleceniodawcę usług całodobowego pobytu pensjonariusza w domu pomocy wraz z opieką medyczną i wyżywieniem. Umowa zobowiązywała MGOPS do

uiszczenia opłaty za pobyt pensjonariusza w wysokości określonej w decyzji kierującej, wystawionej przez zleceniodawcę.

(dowód: akta kontroli str. 293-303, 312-318)

2.7. W badanym okresie MGOPS nie wydawał decyzji odmawiających skierowania do DPS.

(dowód: akta kontroli str. 312-318)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki, w przedstawionym wyżej zakresie, stwierdzono następujące nieprawidłowości:

1. Ujawniony w dokumentacji 3 spraw brak niektórych danych majątkowych i dochodowych osób kierowanych do DPS lub ich zstępnych oraz zaniżenie dochodu i przyjęcie jako dowód niepodpisanego oświadczenia o wysokości dochodu, wskazują na niepełne ustalenie sytuacji osób w tym zakresie, która – zgodnie z art. 107 ust. 1 uops – jest celem rodzinnego wywiadu środowiskowego. Według wyjaśnienia Dyrektor Ośrodka, wymienione nieprawidłowości wynikały z błędu pracownika, niedostarczenia przez zainteresowaną osobę deklarowanych dokumentów i prawnego nieuregulowania własności gospodarstwa, co - w ocenie NIK - nie usprawiedliwia wydania decyzji w oparciu o niepełną dokumentację dowodową.

(dowód: akta kontroli str. 293, 294, 312, 316)

2. Wszystkie badane decyzje (61) zostały wydane z naruszeniem art. 107 § 1-2 kpa, gdyż w podstawie prawnej, obok przepisów mających zastosowanie w sprawie, powołano także niewłaściwe przepisy postępowania (kpa) lub ustawy o pomocy społecznej. W ocenie NIK, wskazana przez Dyrektora Ośrodka okoliczność stosowania szablonu decyzji nie stanowi usprawiedliwienia dla nieprawidłowych działań MGOPS.

(dowód: akta kontroli str. 293-302, 313, 318)

3. W czterech decyzjach ustalających opłatę pominięto fakt częściowego jej ponoszenia przez osoby zobowiązane umową zawartą w tym zakresie. Świadczy to o nierzetelności działania MGOPS, a wyjaśnione zostało przeoczeniem.

(dowód: akta kontroli str. 299-301, 313, 316)

4. Skierowanie osób do niepublicznych DPS i ustalenie opłat decyzjami administracyjnymi (łącznie 12 decyzji) nie miało podstaw prawnych, gdyż zgodnie z art. 65 ust. 1-2 uops, w takich przypadkach nie stosuje się przepisów art. 59-64 ustawy, a umowę zawartą przez gminę z podmiotem prowadzącym DPS, określającą wysokość opłaty, przy odpowiednim zastosowaniu art. 61 - 64 ustawy. Taki tryb postępowania został zachowany w odniesieniu do umów zawartych z Help-Med sp. z o.o. w Łodzi - DPS w Raciborowicach, przy czym należy zauważyć, że niewykazanie w nich opłat należnych od zstępnych uchybiało przepisom art. 65 ust. 2 ustawy. Również umowa z dnia 2 stycznia 2012 r. zawarta z Niepublicznym Domem Pomocy Społecznej MED-MAR w Łaznowskiej Woli nie spełniała wymagań tego przepisu, z uwagi na brak w niej określenia opłaty przypadającej na świadczeniobiorcę, zstępnych i gminę. Według wyjaśnienia Dyrektor Ośrodka, przyczyną wydawania decyzji kierujących do niepublicznych DPS było uznanie, że sprawy należy rozstrzygać w drodze postępowania administracyjnego, tj. decyzją, a przyczyną braku indywidualnej umowy na pobyt w DPS MED-MAR było podpisanie wcześniejszej ramowej umowy z tym podmiotem. W ocenie NIK, wskazane przyczyny nie usprawiedliwiają stwierdzonych nieprawidłowości.

(dowód: akta kontroli str. 293-301, 313, 317)

Wnioski pokontrolne

IV. Uwagi i wnioski

Przedstawiając powyższe oceny i uwagi wynikające z ustaleń kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli¹⁵, wnosi o:

1. Upowszechnianie na stronie BIP informacji o formach świadczonej pomocy.
2. Podejmowanie decyzji w sprawach dotyczących kierowania osób do DPS wyłącznie w oparciu o ustalenie pełnej sytuacji osób w ramach rodzinnego wywiadu środowiskowego.
3. Powoływanie prawidłowej podstawy prawnej w wydawanych decyzjach administracyjnych kierujących do DPS i ustalających opłaty za pobyt osób w DPS.
4. Uwzględnianie w decyzjach ustalających opłatę za pobyt w DPS odpłatności osób zobowiązanych na podstawie umów zawartych w tym zakresie.
5. Zawieranie – w przypadku kierowania osoby do niepublicznego DPS - przewidzianej prawem umowy z podmiotem prowadzącym placówkę.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach: jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do Dyrektora Delegatury NIK w Łodzi.

Obowiązek
poinformowania NIK o
sposobie
wykorzystania uwag i
wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK proszę o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 14 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwag i wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

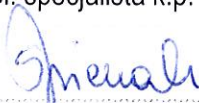
W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Łódź, dnia 29 lipca 2015 r.

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Łodzi

Dyrektor
Przemysław Szewczyk

Kontrolerzy
Izabella Śpiewak
Gł. specjalista k.p.

.....
podpis

.....
podpis

Ryszard Kościelecki
Gł. specjalista k.p.

.....
podpis

¹⁵ Dz. U. z 2012 r., poz. 82 ze zm.

